

DOBROBIT POJEDINCA U ZAJEDNICI: RAZUMEVANJE DAROVITOSTI IZ LIČNE I SOCIJALNE PERSPEKTIVE

Rezime: U radu se razmatra koncept dobrobiti kao okvir za razumevanje darovitosti iz lične i socijalne perspektive. U tom smislu, koncept dobrobiti bi obuhvatao: objektivne mere dobrobiti i uslove potrebne za razvoj i realizaciju darovitosti; subjektivni doživljaj dobrobiti darovitih, njihova iskustva, potrebe, očekivanja, planove i percepciju sopstvenog života; kao i procene i očekivanja relevantnih aktera, roditelja, nastavnika i stručnjaka koji se bave obrazovanjem darovitih, procenama i podrškom njihovog razvoja, i očekivanja zajednice. Posebno se razmatra subjektivni doživljaj dobrobiti koji se, iz pozicija eudemoničkog pristupa, za razliku od hedonističkog, odnosi na ostvarivanje potencijala, funkcionisanje na optimalnom nivou i ostvarivanje autentične prirode i lični prosperitet koji se odvija i za dobrobit zajednice. Koncept dobrobiti ukazuje da je u istraživanjima, praktičnom radu i kreiranju politika neophodno uzeti u obzir i dobrobit pojedinaca i njihov doprinos zajednici.

Ključne reči: darovitost, dobrobit, subjektivni doživljaj dobrobiti, zajednica.

Koncept dobrobiti, dobrostanja ili blagostanja (engl. *well-being*) upućuje na pozitivne karakteristike i optimalno funkcionisanje pojedinca tokom čitavog životnog ciklusa, a posebno je pogodan kao teorijski okvir za razmatranje razvoja dece i mladih. Ovo je složen koncept koji obuhvata: 1) objektivne mere dobrobiti i životnih uslova dece i adolescenata; 2) subjektivni doživljaj dobrobiti dece i adolescenata, njihova iskustva, gledišta, procene i aspiracije; 3) iskustva, gledišta, procene i aspiracije drugih relevantnih aktera (roditelja i/ili drugih odgajatelja, nastavnika i stručnjaka) u pogledu dobrobiti dece i adolescenata (Ben Arieh, Casas, Frønes & Korbin, 2014). Ovako sveobuhvatno određen, koncept dobrobiti posebno je pogodan za sagledavanje položaja i potreba neke dece (kao na primer dece na porodičnom smeštaju, Žegarac i Krnjaić, 2019) i razumevanje nekih fenomena pozitivnog naprednog razvoja kao što je darovitost usmeravajući se na kompetencije, kreativnost, te poželjne i moguće razvojne putanje (Krnjaić, 2019).

U ovom radu razmatra se koncept dobrobiti kao okvir za razumevanje darovitosti iz lične i socijalne perspektive. U tom smislu, koncept dobrobiti obuhvata: objektivne mere dobrobiti i materijane i druge uslove potrebne za razvoj i realizaciju darovitosti; subjektivni doživljaj darovitih, njihova iskustva, potrebe, očekivanja, planove i percepciju sopstvenog života; kao i procene i očekivanja različitih relevantnih aktera, roditelja, nastavnika i drugih stručnjaka koji se bave obrazovanjem darovitih, procenama njihovog napretka, različitim oblicima podrške razvoja, kao i očekivanja (i zahteve) zajednice koja se postavlja implicitno ili eksplicitno pred darovite. Ovaj pojmovni okvir može doprineti potpunijem sagledavanju i razumevanju niza važnih pitanja iz oblasti darovitosti koja se odnose na sagledavanje uslova razvoja darovitosti i ulogu pojedinih aktera.

¹ zkrnjai@f.bg.ac.rs

Koncept dobrobiti kao okvir za razmatranje darovitosti

Svako važan aspekt odnosi se na objektivne pokazatelje, materijalne i druge uslove i raznovrsne resurse potrebne za razvoj i ispoljavanje darovitosti.

Posebno značajan aspekt je subjektivna percepcija dobrobiti, što je izrazito prisutno u eudemoničkim pristupima na koja se usmeravaju savremena istraživanja. Ovo je naročito relevantno za darovitost jer se u okviru eudemoničkog pristupa dobrobit konceptualizuje kao ispunjenje potencijala, funkcionisanje na optimalnom nivou, ostvarivanje istinske prirode i ličnog prosperiteta (Axford, Jodrell and Hobbs, 2014) i operacionalizuje kroz pozitivne emocije, angažovanost i uključenost, povezanost sa značajnim osobama, istrajnost, optimizam i dostignuće. Naime, subjektivni doživljaj dobrobiti, iz pozicija eudemoničkog pristupa se, za razliku od hedonističkog koji je usmeren na zadovoljstvo, trenutnu sreću i prijatnost, odnosi na ostvarivanje potencijala, funkcionisanje na optimalnom nivou i ostvarivanje istinske autentične prirode i lični prosperitet koji se može odvijati i za dobrobit zajednice.

Važno je istaći da ostvarivanje istinskih potencijala i ostvarivanje autentične prirode ne mora da bude, a najčešće i nije, lagodno, nego zahteva napor, a ponekad i odricanje koje konačno vodi ispunjenju. Ovo ne znači da je put nužno mukotrpan, već da dobro ne znači lako dostižno ili lako ostvarivo nego stvarno dobro za pojedinca. U tom smislu, dobrobit obuhvata i disciplinovano ponašanje, u nekoj meri i odricanje, u odnosu na ugađanje, ako se ima viši cilj kao što je planinarenje, penjanje i osvajanje vrhova i potom uživanje u osvojenom, u krajoliku, u lepoti pogleda, osećaju (kako to metaforično predstavlja Peiro, 2020). Doživljaj sreće nastaje kao rezultanta pune uključenosti i optimalne performanse (Ryff, Keyes & Schmotkin, 2002), a subjektivno blagostanje se može smatrati pokazateljem pozitivnog mentalnog zdravlja.

Ostvarivanje ili doseganje dobrobiti u eudemoničnom smislu zahteva posvećenost, izdržljivost, kognitivno preispitivanje i disciplinovano vežbanje. A sve to važi i za ostvarivanje darovitosti, svestran razvoj, akademski uspeh, doseganje ekspertize i kreativna nastojanja. Takođe, kod darovitosti je važan i interindividualni i intraindividualni aspekt, a doživljaj psihološke dobrobiti se odnosi i na interindividualne i intraindividualne nivoe pozitivnog funkcionisanja pojedinca koji mogu uključivati njegovu povezanost sa drugima kao i samoreferentne stavove koji uključuju osećaj ovladanosti (kompetentnosti) i ličnog rasta. Stoga subjektivna dobrobit uključuje procenu i doživljaj zadovoljstva životom (Burns, 2016).

Poseban aspekt uključuje procene i očekivanja drugih relevantnih aktera (vršnjaka, nastavnika, mentora, stručnih saradnika). Aspekt koji se odnosi na različite brojne aktere mogao bi da se proširi tako da obuhvati radni kolektiv odnosno profesionalnu praksu i delatnost darovitih pojedinaca te šire makro okruženje. Uvodi se i koncept kolektivne dobrobiti („collective well being“) koji se odnosi na dobrobit zajednice, tima, radne organizacije i govori se, u kontekstu profesionalne prakse, o blagostanju i učinku radnih jedinica i timova odnosno o konstrukcijama kolektivne dobrobiti i kolektivnim performansama (Peiró, 2020). Istražuju se „srećno-produktivne radne jedinice“ i određuju različite konstrukcije blagostanja, hedonistička koja se odnosi na zadovoljstvo tima i afekat grupe i eudemonička koja se odnosi na angažman tima (i raznovrsne operacionalizacije učinka). Profesionalni timovi u kojima se obraća pažnja na zadovoljstvo i ispunjenost pojedinca su uspešniji (Rodriguez, Kozusznik, Peiro, & Tordera, 2019).

Uvažavanje perspektive ličnog i kolektivnog u zajedničkom prostoru

Na značaj uvažavanja dobrobiti društva i opšteg dobra ukazuju i autori koji se bave darovitošću (Renzulli, 2012; Sternberg, 2019). Polazeći od svoje teorije i koncepta uspešne inteligencije Sternberg (Sternberg, 2003) govori o mudrosti i podučavanju mudrosti i ukazuje da se ovo podučavanje odnosi na ohrabrivanje učenika i studenata da svoje znanje i postignuća koriste za opšte dobro, imajući u vidu, i svoje sopstvene interese i interese drugih ljudi, kao i opšte, više, interese (Sternberg, 2019). Iako se posebno izdvajaju znanja i umenja iz domena nauke, matematike i tehnike i njihovi dometi, radi se o primeni znanja i delovanju u skladu sa pozitivnim etičkim vrednostima u različitim oblastima, i kratkoročno i u dugoročnoj vremenskoj perspektivi.

Da bi podučavanje mudrosti bilo uspešno i da bi se mladi (na)učili mudrosti potrebno je da nastavnici ohrabruju, prepoznaju, cene i nagrađuju mudrost svojih učenika. Uloga obrazovanja, u savremenim uslovima života i izazovima koji se pred nas postavljaju, ne iscrpljuje se u akademskom (knjiškom) učenju već se odnosi na fizički i emocionalni aspekt dobrostanja i balansiranje šireg socijalnog i ličnog razvoja (OECD, 2020).

Za zadovoljavajući, ispunjen i smislen život potrebno je uspostaviti harmoniju ličnog i društvenog, opšteg interesa odnosno lične i kolektivne dobrobiti. Ovo balansiranje uključuje i prilagođavanje sredini, njeno oblikovanje i selekciju odnosno izbor sredine. U uslovima kompetitivnosti važno je imati na umu dugoročnu dobrobit pojedinca i zajednice – šta stvarno doprinosi opstanku i razvoju zajednice, a šta je trenutno korisno ili probitačno – i u tom duhu vaspitavati decu i mlade.

Potencijal razmatranog okvira se odnosi na naučno sagledavanje darovitosti i na praktične aktivnosti podrške razvoju i ostvarivanju darovitosti. Kroz ovu pojmovnu mrežu mogu se posmatrati mnogi važni problemi iz oblasti darovitosti i podrške razvoju darovitosti: napredni oblici razvoja, izuzetno razvijene sposobnosti, vladanje znanjima i dosezanje ekspertize u nekoj oblasti, samoregulisano učenje, izvrsna postignuća, napredovanje u osvajanju veština, kreativna ostvarenja,...

Dakle, koncept dobrobiti i njegova holistička i dinamička interpretacija imaju potencijala da vode ka razumevanju fenomena darovitosti iz lične i socijalne perspektive i to na način da se ove dve perspektive, individualna i socijalna, ne isključuju i ne postavljaju jedna naspram druge (one najefektivnije mogu da deluju udruženo u sinergiji). Relacije i socijalni kontekst ključni su za oblikovanje i osvarivanje dobrobiti tako da lična perspektiva ne zanemaruje socijalnu niti obrnuto. U istraživanjima, praktičnom radu i kreiranju politika neophodno je uzeti u obzir podršku zajednice ličnom razvoju i dobrobiti pojedinca kao i njegov doprinos zajednici.

Literatura:

- Axford, N., Jodrell, D. and Hobbs, H. (2014). Objective or Subjective Well-Being? In A. Ben-Arieh, F. Casas, I. Frønes, and J. E. Korbin (Eds.), *Handbook of Child Well-Being: Theories, Methods and Policies in Global Perspective* (pp. 2699-2738). Volume 1, New York: Springer.
- Ben-Arieh, A., Casas, F., Frønes, I. and Korbin, J. E. (2014). Multifaceted Concept of Child Well-Being. In A. Ben-Arieh, F. Casas, I. Frønes, and J. E. Korbin (Eds.), *Handbook of Child Well-Being: Theories, Methods and Policies in Global Perspective* (pp. 1-28). Volume 1, New York: Springer.
- Burns, R. (2016). Psychosocial Well-being. *Encyclopedia of Geropsychology*, 1-8.

- Krnjaić, Z. (2019). Hobby Potential for Positive Youth Development and Wellbeing. In: G. Gojkov & A. Stojanović (Eds.), *The Book of Proceedings of the 25th International Scientific Conference 25th Round Table on Giftedness "Complexity of the phenomenon of giftedness and creativity – challenges: an individual and society"* (pp. 41-47). Vršac: Preschool Teacher Training College "Mihailo Palov". Jun 28th 2019.
- Žegarac, N. i Krnjaić, Z. (Ur.) (2019). *Hraniteljstvo i dobrobit adolescenata: Istraživanje za unapređenje politika i praksi*. Beograd: Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu.
- OECD (2020). *Education in the Digital Age: Healthy and Happy Children*, Educational Research and Innovation. Paris: OECD Publishing
- <https://doi.org/10.1787/1209166a-en>
- Peiró, J. M. (2020). Are happy teams and work units more productive than unhappy ones? Empirical evidence, unresolved questions and implications for practice. *Book of Abstracts XXV Scientific Conference: Empirical Studies in Psychology*. Belgrade: Faculty of Philosophy.
- Renzulli, J. S. (2012). Reexamining the role of gifted education and talent development for 21st century: A four-part theoretical approach. *Gifted Child Quarterly*, 56(3), 150-159.
- Rodriguez, I., Kozusznik, M.W., Peiro, J.M., & Tordera, N. (2019). Individual, co-active and collective coping and organizational stress: A longitudinal study. *European Management Journal*, 37(1), 86-98.
- Ryff, C. D., Keyes, C. L., & Schmotkin, D. (2002). Optimizing Well Being: The Empirical Encounter of Two Traditions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(6), 1007-1022.
- Sternberg, R. J. (2003). WICS as a model of giftedness. *High Ability Studies*, 14(2), 109-137.
- Sternberg, R. J. (2019). Teaching and assessing gifted students in STEM disciplines through the augmented theory of successful intelligence. *High Ability Studies*, 30(1-2), 103-126.
- Vuletić, T., & Krnjaić, Z. (2019). Adolescents' Hobbies and Their Well-Being. In K. Damnjanović, O. Tošković, & S. Marković (Eds.), *Proceedings of the XXIV Scientific Conference: Empirical Studies in Psychology* (pp. 88-90). Belgrade: Faculty of Philosophy.

Ph.D. Zora Krnjaić
 Institute of Psychology
 Faculty of Philosophy, University of Belgrade

GIFTEDNESS FROM A PERSONAL AND SOCIAL PERSPECTIVE: THE WELL-BEING OF THE INDIVIDUAL IN THE COMMUNITY

Abstract: The paper considers the concept of well-being as a framework for understanding giftedness from a personal and social perspective. In this sense, the concept of well-being would include: objective measures of well-being and conditions necessary for the development and realization of giftedness; the subjective experience of the gifted, their experiences, needs, expectations, plans and perceptions of their own lives; as well as the assessments of the various relevant actors and community expectations. Particular consideration is given to the subjective experience of well-being, which, from the standpoint of the eudemonic approach refers to the fulfilling of one's true potential, functioning at the optimum level and personal prosperity that can also take place for the benefit of the community. The concept of wellbeing indicates that in research, practical work and policymaking, it is necessary to consider both the well-being of the individual and his or her contribution to the community.

Key words: giftedness, well-being, subjective experience of well-being, community.